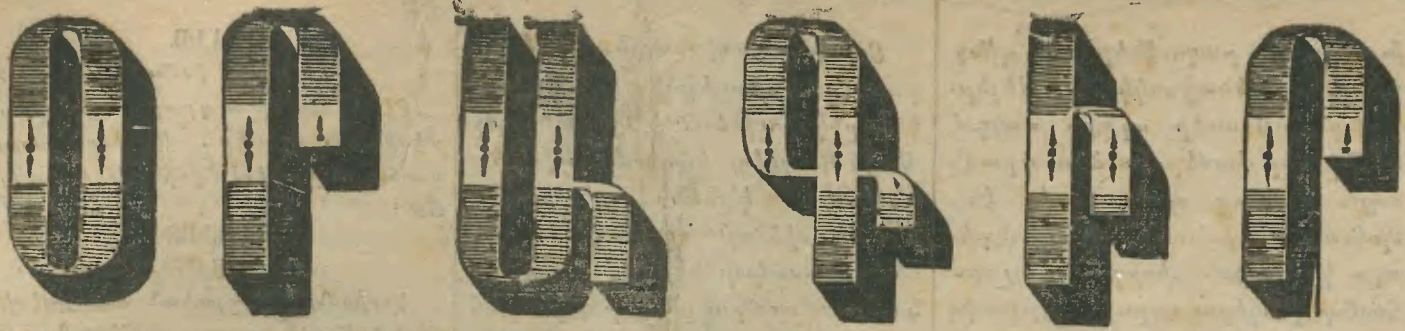

Օրագրերը կը հրատարակուի ա-
մէն օր բաց Դի կիւրակէ և տօն
օրերէ ։
Տարեկան գինն է Պօստը հա-
մար կանխիկ 250 դրոշմով, իսկ
զաւարաց համար կանխիկ 21/2
ժամ . ոսկի . զոր բաժանորդ
գրութիւնը ուղարկելը կը պարտաւե-
րին կամ իրենց ուղղակի մեզ
գրելու և կամ յիշեալ գումարը
վճարելու համար Պօստ մէկը
ցոյց տալ ։

Օրագրոյն հասար 1 դրոշմով
կը ծախուի ։
Ծանուցանալ տողը առաջին
անգամի համար 5 դրշ . երկ-
րորդին 2 դրշ . և աւելի ան-
գումներու համար ուրիշ սա-
կարկով խն կը լրացայ ։
Համարը և ուրիշ գրութիւնը
պէտք է զրկել 3 ֆինանսըսար
եօդուշու Կոստանիտան խան 4
թիւ տնեակը . Օրագրն իրօժա-
սարկանի անուան ։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՐԵՎԱՆԻ ԵՐԱՅԵՐԱՅԻՆ ԵՐԱՅԵՐԱՅԻՆ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՏԱՐԻ

1878 ՌԵՊԵՐՈՒ ԱՄԵՐ 17

ԵՐԵՎԱՆԻ 22 ՅԱՆՎԱՐ 1878

ԱՄԵՐԻԿԱՆ 4 ՅԱՆՎԱՐ

ԹԻՒ 480

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 22 ՅԱՆՎԱՐ

ԱԶԳԱՅԻՆ

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՄԵԶԳՈՒՆԻՔ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆԱԿՈՒԹԱՆ

Տարիի մօտ է որ վերակազմեալ
երեսփոխանութիւնը վերաքննու-
թեան խնդրով կ'ըլլաքի և ահա
ուր ուրեմն կարող եղաւ վերաքն-
նելու եղանակը որոշել . այսինքն
վերաքննելու Սահմանադրութիւնն
սկիզբէն ընդհ. ժողովով մէջ . թե-
ղունք անցեալները և սա վերջին
որոշման ծաղրը բունենք ու Սահ-
մանադրութեան սկզբունքը քննա-
դատենք ։

Սահմանադրութեան Ա. սկզբ-
բունքը կըսէ .

«Ազգին ամեն մէկ անհատը առ-
աւելագոյն պարտաւորութիւններ ունի .
ազգին ալ իր կողմէն առ ազգային
ամեն մէկ անհատ պարտաւորու-
թիւններ ունի . դարձեալ ամեն
մէկ անհատ իրաւունքներ ունի
ազգէն և ազգին անհատներէն ։

Այս յօդուածը ինչպէս կը տես-
նուի . իրաւունքով ու պարտքով
ազգին ու ազգային անհատները կը
կապէ իրարու հետ . պարտաւորու-
թիւններ ունին կըսէ . ինչպէս նաև ի-
րաւունքներ . բայց եթէ ուշադ-
րութեամբ նկատենք . ոչ բան մը կը
կապէ և ոչ բան մը կը հաստատէ .
իր զօրութիւնը չոր խօսքի սահմա-
նը չանցնիր ։

Ազգային անհատ մը . այն է . թո-
րոք պարտական է . որո՞ւ — ազ-
գին . լաւ . թորոք իրաւունք ունի
կամ . թորոքն պարտական է . ո՞ր
— ազգի ։

Այլ բառով հոս թորոքը որո՞ւ
օժիւրէն բռնէ և իր իրաւունքը ինչ-
պէս և ուրիշ պահանջ — յայտնի
է թէ՛ ազգ . բայց թանձրացի ալ
մարմին մը չընշանակէր ։

Սահմանադրութեան իմաստը իր-
ները հոս ալ բնութիւն ազգային
վարչութիւնը բնականաբար են թե-
րեւ . բայց այնչափ հակասական
է այս հասկացութիւնը որչափ
որ քեզ բառը պաշտօնայ հասկնալը
հակասական է ։

Այս յօդուածին այս անտեղու-
թիւնը յիշենք վերջը . անցնենք
միւս մէկ անտեղութեանը ։

Թորոքը . բնէ կողմէ այս յո-
դուածը . անհատական պարտա-
կան է ազգային վարչութեան .
ազգային վարչութիւնն ալ փոխա-
գարծ պարտական է թորոքին ։

Հոս ինչպէս կը տեսնուի . դժու-
ած սահմանը ազգային անհատին
ու ազգային վարչութեան մէջ է .
մինչդեռ բնութեամբ սահմանը ազ-
գին ու ազգային վարչութեան մէջ է ։

Թորոքը անհատական իրաւունք
ունի . կըսուի . ազգային վարչու-
թեանէն . ազգային վարչութիւնն ալ
պարտական է թորոքին անհատա-
կան ։

Ո՞րն է թորոքին անհատական ի-
րաւունքը . և թորոք ինչպէս կընայ
իր իրաւունքը անհատական պա-
հանջը վարչութեանէն . բնէ կո-
ւոր ։

Դեռ . անհատը անհատական հա-
մարաւոր ընել վարչութեան և
վարչութիւնը համարաւոր ընել
անհատին . համարաւորութեան ու
համարաւորութեան անհամար հա-
մարաւորութեան ու համարաւոր-
ութեան կործանել է . և չըկրնար
ըլլալ իշխանութիւն մը որ անհա-
տի պարտաւորաւորութեան համա-
րաւոր ըլլայ ։

Որինակաւ մը խօսինք .

Ինչի՞նչ ենք . որ . վարչութիւնը
անհատի մը գէ՞մ անհատութիւն
մը գործեց . ուրիշ անհատ մ'ալ
իր անհատ գնաց վարչութեան
դուռն ալ առաւ . ներս մտաւ .
աթոռը նստաւ . ու ըսաւ . դժ-
աւելցան վարչութիւն . ինչու այս
անհատութիւնը գործեցիր . տուր
համարդ . նայի՛մ . ինչ կըսէ վա-
րչութիւնն . համարդ իստայ
թէ . խենդ . կամ անառակ է ըսելով
դուրս կը վաճաճէ ու պատիժը կը
անտրիւնէ — տարակոյս չիկայ թէ՛
վարչութիւն պիտի ընէ . զի որ և է իշ-
խանութիւն համարաւոր չըկրնար
ըլլալ անհատին . այլ ազգէն ընտր-
եալ համարաւոր մարմնի մը ։

Ուստի այս յօդուածին իր մէջ
կը պարտական ըրելու մեծ ու ան-
մարտելի սխալներ ։

Նախ . ազգային վարչութիւնը
որ պաշտօնական է ազգին . ազգին
տեղին անցած է ։

Երկրորդ . ազգային վարչութիւ-
նը համարաւորութեան ցոյցուած է ան-
հատին . որ պէտք է ըլլալ ազգէն
ընտրեալ համարաւոր մարմնի մը ։

«ՅՕԴ. Բ. — Ազգային պարտակա-
նութիւնն է ազգին պիտոյիցը պա-
հանջած . ծախքերուն մասնակց
ըլլալ . իւրաքանչիւր իր կարողու-
թեան չափով ։

Այս յօդուածով տուրքի սկզբը
բունքը կը հաստատուի . բայց ինչ
կը հասկնանք ալ Գային պիտոյիցը պա-
հանջած ծախքերուն մասնակց
պիտոյիցը պահանջենք է ուղղակի-
քը . կենաց . ընչից . և պատուի պի-
տոյիցը պահանջած ծախքն ալ մե-
կանց պիտի հասկնանք . թէ կր-
նական ու ազգային պիտոյիցը միայն
ի բաց առեալ . քաղաքական պի-
տոյիցը . նաև ազգին պիտոյիցը
պահանջած . թէ ազգային վարչ-
ութեան պիտոյիցը պահանջած . ե-
թէ ոչ միայն վարչութեան այլ
ազգին պիտոյիցը ծախքն է ուղղու-
ած ազգային անհատներէն այն ա-
տեն կերթանք մինչ անհայտ . ինչ հա-
սարկաց սկզբունքը . և իբրեւանք
էր կարողութեան չափը ըսելով կը
հասկնանք իւրաքանչիւրն փրկի-
քական կարողութիւնը ։

Այս յօդուածը կը յաւելու ։

«Ազգին խնդրած ծառայութեան-
ցը յօդարակամ . յանձնառու ըլ-
լալ և անոր ըրած տնօրէնու-
թեանցը սկիզբ հնազանդել ։

Հոս ինչպէս կը տեսնուի . քեզ ու
յօդարակամութիւնը հիմ դրուած է ծա-
ռայութեան և հնազանդութեան .
մինչդեռ սէրն ու յօդարակամու-
թիւն կանոնի առի չեն կրնար են-
թարկուիլ ։

Եթէ սկզբունք է սիրով հնազան-
դել ու ոչ պարտականութեամբ . և
կամ յօդարակամութեամբ ծառայել և
ոչ պարտականութեամբ ծառայել . եր-
բայեք չզգար մէկը ու յօդարակամ-
ութեան չունենար . իրաւունք կունենայ ազ-
գային վարչութեան տնօրէնու-
թեանց չը հնազանդելու և ուղ-
ուած ծառայութիւնը մերժելու ։

Բայց անիմաստ . վարք . կը յա-
ւելու . ազգային . այս պարտաւոր-
ութիւնը ազգին իրաւունքն են ։

Ազգային պարտական են երբ
պէտք է յօդարակամութեան . ալ . հա-
կըցիր ազգային վարչութիւնն ալ
իրաւունք ունի երբ պահանջել
որ պէտք է յօդարակամութեան . իւր
անտրիւն . նախ . ազգային . իւր
անտրիւն . ընդունելու ու պա-
հանջած ծառայութիւններն ընելու ։

«ՅՕԴ. Գ. կըսէ . ազգային պար-
տականութիւնն է . ազգային պար-
տական . ծառայութեան և նիւ-
թական պիտոյիցը հոգ տանիլ ։

Հոս կը գտնուի ազգային վարչու-
թեան պարտականութիւնը . դարձ-
եալ ալ բառով ։

Բայց . կըսուի . ըսելով հաս-
կնանք կրնանք . ծառայութեան
ալ դպրոցականք . իսկ իրաւունք
պիտոյիցը ըսելով ինչ հասկնանք . որ
սկիզբն ու ծաղիք քաղաքական է .
և վարչութիւնը չըկրնար առանկ
պարտականութիւն մը ստանձնել
իր ներկայ սահմանին մէջ . զի Սահ-
մանադրութիւնը ներքին գործող
համար է և ոչ թէ քաղաքական
գործող ։

«Հայաստանէն այց եկելուցուց դա-
ւանութիւնն ու տանգութիւնը
անտրապա պահել ։

Ասոր ըսելով չունինք ։

«Մարդկութեան հարկուոր և-
զած անհրաժեշտ գիտելուց ու-
տուր . ամեն աստիճանի թէ մանչ
և թէ ազգի ազգայն հաւատա-
բարկէ ծառայել ։

Ասոր ալ ըսելով մը չունինք .
այլ միայն սա թէ . վերը ծառայու-
թեան պիտոյիցը ընելով ինչ որ կուզե-
ր հասկնել . հոս ալ նոյնը հասկը-
ցուցած է ընդարձակօրէն . ուրեմն
ինչ հարկ կայ կրնալ ծառայել ։

Բայց պէտք է ուշադրութիւն ը-
նել հասարակութեան բառն յառաջ
եկած իմաստին . այսինքն վար-
չութիւնը պարտական է ասով ու-
սուցանել այն գիտութիւններն մի-
այն որ կրնայ ամեն ազգայնաց հա-
սարկաց ծառայել ։

«Ազգային հաստատութիւնը
պայծառ պահել ։

Ինչ կը հասկնուի հոս պայծա-
րաւոր . և ինչպէս պարտականա-
ւորութեան կաշնքը զվարչութիւնն
պայծառ չէ այս ինչ հաստատու-
թեան ըսելով ։

«Հաստատութիւնն օրինաւոր կերպով
աւելցնել և ծախքերն իմաստու-
թեանը անտեսել ։

Օրինաւոր կերպով աւելցնելուն
խօսք չիկայ . իսկ իմաստութեան
տեսութեան սահմանն ինչ է . եթէ
հաստատութիւնն օրինաւոր կերպով պի-
տի աւելցնայ . ծախքն ալ պէտք է
օրինաւոր կերպով անտեսել . որ

է հաշուեկալի սկզբան գործադ-
րութիւնը ։

«Ազգին ծառայութեան մը չ-
տրեմենտակէ նուիրեալ անձանց
կացութիւնը բարեփոխել և ապա-
հաւան անդորրել ։

Մինչև հոս ազգ . ըսելով ազգա-
յին վարչութիւնն ըսել ու զած էին
Սահմանադրութեան խմբագիրներ .
ը . ուրեմն նոյն կերպով շարենք
այս յօդուածին այս պարբերու-
թեանն ալ . որպէս զի որոշ տեսնը-
ի անոց ներքին ոգին . և ահա-
հասիկ ։

«Ազգային վարչութեան պարտա-
կանութիւնն է՝ ազգային վար-
չութեան ծառայութիւնը մշտն-
ջենական նուիրեալ անձանց կա-
ցութիւնը բարեփոխել և ապագային
անդորրել ։

Եթէ այս յօդուածով ըսելուց
եկեղեցական դասը հասկնանք . ու-
րեմն ազգին եկեղեցական դասը
ազգային վարչութեան ծառայու-
թեանը նուիրեալ պէտք է ըսելու-
նալ . մինչդեռ եկեղեցական դա-
սը ոչ թէ վարչութեան ծառայու-
թեանը այլ Հայաստանեայց եկե-
ղեցային ծառայութեանը նուիրեալ
է ։

«ՅՕԴ. Գ. կըսէ . զաղքը փոխա-
նորդարար ներկայացնող և այս
փոխադարձ պարտեաց կանոնաւոր
կատարմանը պետք ու հարկաւոր
կարգեալ իշխանութիւնը ԱԶԳԱ-
ՅԻՆ ՎԱՐՉԱՅԻՆԻՆ ԿԸ ԿՈՅՈՒՆ ։

Հոս չիթմած է բոլորովին մէկ
անուան տակ տեսչութիւնն ու մա-
տակարարութիւնը . այսինքն երես-
փոխանութիւնն ու ազգային վար-
չութիւնը ։

Չաղքը փոխանորդարար ներկա-
յացնող ազգային երեսփոխանու-
թեանն է . ազգային վարչութիւնը
չէ ։

Մեր այս ըսածը կը հաստատէ
նաև ՅՅ ի սահմանադրութեան վե-
րաքննիչ յանձնաժողովոյն առ կայ-
սերական կառավարութիւնն մա-
տուցած յայտադրելը . ուր սպաս-
գրուած է ։

«Եթէ Տէրութիւնը Պատրիարքին
հրամայէ որ հարցուած խնդրոյն
վրայ իր (այսինքն Պատրիարքին)
կարծիքը յայտնէ . Պատրիարքը
իւր նախագահութեամբ գործող
ժողովներուն օրոշման համեմատ
չարժի . իսկ եթէ ազգին կարծիքն
առնելով աւերութեան հաղորդել
հրամայէ . ոյն ժամանակ Պատ-
րիարքը ընդհ. ժողով հրաւիրէ
և այն ժողովոյն վերջնական ու
արդունքն յայտնէ տէրութեան ։
Եւ ուրեմն ազգը փոխանորդա-
րար ներկայացնող ընդհ. ժողովն
է և ոչ թէ Պատրիարքին նախա-
գահութեամբ գործող ժողովնե-
րն . որոց ամբողջութեան կըսուի
Ազգային վարչութիւն ։

«ՅՕԴ. Ե. կըսէ . վարչութիւնը
ազգային ըլլալու համար պէտք է
ԵՐԵՎԱՆԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՆ ԸԼԼԱՅ ։

Այս յօդուածը բաւականէն ա-
ւելի մտք է ու բան մը չը հաս-
կըցնէր ։

վարչութիւն մը ազգային ըլլա-
լու յատկութիւնը իր ձեւէն չառ-
նէր . այլ նոյն իսկ իր գործըն-
կերաց գալ ժամանակ մը որ ձեւը
զտեւ ուղղի գործը . աղաատելու
համար . ըսել կուզենք . կրնայ ըլ-
լալ որ օր մը պարագաներն զի-
տատուութիւն մը ձեւին ու զիտա-
տուութեամբ տեսնուին ազգային
գործերն զէթ ժամանակ մը . ո՞ր
ներքին և արտաքին պատմիչ կը-
նայ այդ զիտատուութեան գոր-
ծերն պատմութեան գործընդ-
ուր երեսփոխանական չըլլալուն հա-
մար . և որ ազգ է որ իր պատմու-
թեան մէջ տեղ չունենայ զիտա-
տուութեան գործերու յատկա-
ցուցած ։

Չ. յօդուածն ունի կը պարզէ
այս յօդուածին անտեսութիւնը .
և ահաւասիկ ։

«Երեսփոխանական վարչութեան
հիմը իրաւանց ու պարտեաց ըս-
կըրուելն է . որ արդարութեան
սկզբունքն է ։

Եթէ երեսփոխանութեան հիմը
արդարութեան սկզբունքն է . և
եթէ արդարութեան սկզբունքն ալ
իրաւանց ու պարտեաց սկզբունքն
է . միեւն այս սկզբունք գէ՞մ գը-
ծող վարչութիւնը այսինքն անի-
րաւութեամբ ու ոչ — արդարու-
թեանը ազգին գործերն բունարտ
ծեալն անցնող վարչութիւնը . ազ-
գային վարչութիւն չը կոչուի կա-
րելի ու հաւանական է ։

Սեպտեմբերին ինչ յեղափոխու-
թիւն մը Գաղթի հաստատեալ իշ-
խանութիւնը կործանեց ու ինքը
ինքնընտրաբար անոր տեղն անցաւ .
յայտնի է թէ իշխանութեան հո-
ռելու ձեւն մէջ անիւրաւ էին ա-
սանք . արդարութիւն չէր ըրած-
նին . բայց տակաւին Գաղթի ազ-
գային վարչութիւն էր ասոնց ա-
նունը . կուզէ առժամանակեայ ըլ-
լայ կուզէ չըլլայ . կուզէ ազգորինի
ըլլայ կամ անիւրաւ . կը բաւէ որ
իրենք Գաղթիացի ըլլալով Գա-
ղթի պաշտօնատուը նստան և ազ-
գային գործ տեսան առանց իրենց
մէջ առաջադրելու իշխանութեան մը
զոյրութեանը . ուստի ապրտամբ
չէին . զի ուրիշ իշխանութիւն չը
մնաց և ազգային էին՝ զի ազգին
գործող գրուելն էին ։

«Իր (երեսփոխանական վարչու-
թեան) ուժը . կըսէ . ձայնից բող-
մութեան մէջ կը կայանայ՝ որ . օ-
րինաւորութեան սկզբունքն է ։

Այս պէտք իր գործող մէջ միշտ
կը բնութուի . բայց իր ազգութեան
մէջ եթէ չը գտնուի ալ . այսինքն
եթէ մեծագոյն մասէն չընտրուած
ալ ազգային գործող գրուելն անց-
նի . տակաւին ազգային է . բայց
ապօրինի կամ անիւրաւ ։

Ուստի չէ թէ երեսփոխանական
գրութիւնն ընդունում ենք անոր
համար որ վարչութիւնն ազգային
ըլլայ՝ այլ անոր համար որ վարչու-
թեան համարաւոր — ըլլայ ։

իլ օլորուդտան սօնքաւ ։ պիւր դաշ
իւնտէն Բօմայա ավտէթ վէ աղի-
ւէթ իտէճէք տիր ։

—Թիւճճարտէն պիւր իշէճ քիւ-
լի զարար ու զիեան իտէրէք տիւ-
չարը մէյեռօսիյէթ օլորուդտան
կէշէն ճիւմա կիւնիւ Գասթ քէշ
վարօրուտան քէնտիսին տէնիզէ
աթմըշ ։ վէ ճէր նէ Գասթ մէր-
դումուն թախիսի զըմնընտա տէր
հալ վարօր չարքընը տուրտուր-
մուշ իտէտէ ։ օլ սաաթ զարգ վէ
նապէտիտ օլարագ ։ իրթէսի կիւ-
նիւ ճէնաղէսի Գասթքէշ իտիէլէ-
սինտէ պուրունմուշ տուր ։

ԵԴԻՊՏՈՍԻ ԽՐՏԵՒԻՆ ԻՐԱՆԻՆԻՔԻՆ
ՈՒ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Դամայիլ վաշալի պաշտօնական
պաշտպաններն համադրած ըլլալով
որ մեր հաստատուն վաստերով
յայտնած իրողութեանց չի պիտի
կրնան հակառակել ։ հաստատու-
նաբար աւելի յաջողելու յուսով
ինքիւրն բոլորովին այլափոխած են ։
կը խաբարին ։

Մինչդեռ այն պարտաւոր խաբի-
վի պաշտպանութեան գոյութեան
նը և անոր՝ եղիպտոսի յատուկ հը-
րօվարտակին դէմ՝ մշտնջենաւոր օ-
րինադրօթութեանցով լրացող վայ-
րապարժամովաճառ կ'ըլլային նե-
րելի էր ընթերցողաց որ իսմայիլ
փաշայի գէմ մեր յայտնած վիշա-
րուն իրականութեանը վրայ տա-
րակուեին ։ բայց այսօր որ դաշ-
նայութեան իմաստներն անգամ
եղծանքու ջանք կ'ըլլայ ։ որով կա-
խարին անոր պարտականութիւն
անէն վայրկեան մէջ բերել ։ խն-
դիրն աւելի ծանր ու կարեւոր կը-
լայ ։ և փոխարքային՝ իր վեհա-
պետէն անհրաժեշտ կերպով բաժ-
նուելու նկատմամբ ունեցած ունա-
կութիւնները տակաւին աւելի
յայտնի եղանակաւ մը կը ցուցնեն
մեզ ։

Այսպէս ։ խորովի պաշտպաննե-
րը կը կարծեն թէ եղիպտոս ։ ինչ-
պէս որ բռնած ենք մենք ։ ոչ թէ
կայսրութեան մէջ դաւաճը ։ այլ
հարկաւոր ինքնօրէն իշխանութիւն
մէջ ։ թէ՛ Սուլթանին իրեն ոչ թէ
վեհապետը ։ այլ այդ երկրին տէրն
է ։ և թէ՛ հետեւաբար իսմայիլ փա-
շա հպատակ չէ ։ այլ իշխանական
մէջ մարդը ։

Մինչ յառաջ կ'երթան ըսել ։
որ բաւրովին սխալ է ։ թէ՛ մենք
իսկ մէկ քանի անգամ այս անունը
տուած ենք խաբարին ։

Ուրեմն եղիպտոսի սեպհական
հրօվարտակին ձեռքին զննեց ։ սոյն
խնդիրը ։ քանզի խաբարին իրա-
ւունքները սահմանելու պաշտօն
սահմանողներուն տրամախանելու
էն լաւ միջոցն այս է ։

1841 թիւարտար 13 ի հրօվարտա-
կին ցուց պարբերութիւնը սոյնպէս
կը շարաւարէ ։

• Թէպէտեւ եղիպտոսի բաշաները
• ժառանգականութեան առանձ-
նաշնորհութիւն ստացած են ։ այ
• սուռ ամենայնիւ ։ ըստ ստորագրե-
• լու վեհապետին հաստատար նը-
• կատուել կը պարտաւորին ։ ամեն
• հետ իմ Բ. Գրանս ուրիշ վեհա-
• ներուն նման պիտի վարդիտի ։ և
• ուրիշ վեհապետներու գրութիւն մը
• զրկուած ժամանակ իրենց ինչ
• տիպիտ որ տրուի ։ ամենց ալ մի
• և նոյն տիպիտ պիտի տրուի ։

Այս տողերը խիստ յայտնի կը
ցուցնեն թէ եղիպտոսի փաշան
Սուլթանին ոչ իշխանաւորը այլ
հպատակն է և թէ իսմայիլ փա-
շայի կարծեցաւ փոխարքայական
դասը ։ կայսրութեան հաստատակ
վեհապետութեան պարկեշտ տիպիտին
իշած կ'երևի ։

Ահապիւրնոյն հրօվարտակին ճրգ-
պարբերութեան՝ եղիպտոսի ինք-
նօրէն իշխանութեան՝ սահմանած

անուանը յարակից առ անձնաշնոր-
հութիւնները ։

Ենեաց տպագրութիւնն ։ ստա-
• ցուս Ժողովարտութեանն պատ-
• ւոյ պատհանութեանն օրինաց վը-
• րայ հիննիւ ալ սկզբունքները ։ ըս-
• կըզրուէնքներ որք իմ՝ Կիւնիւնի
• խաթմըշ շէրիֆին ։ փրկաւէտ հը-
• րաններովը նուիրադործուած են ։
• իմ Բ. Գրանս և բարեկամ Տէ-
• րութեանց մէջ կը ըսուած և կըն-
• քուելիք բոլոր դաշնադրութիւնք
• եղիպտոսի դաւառին մէջ ալ ամ ։
• բողջապէս պիտի ի գործ դրուին ։
• և իմ Բ. Գրանս կողմանէ չինու-
• ած և չինուելիք բոլոր կանոննե-
• րը նոյնպէս եղիպտոսի մէջ պիտի
• գործածուին ։ անոնցմէ տեղական
• հանգամանքներով և հաւասար-
• արութեան ու արդարութեան ըս-
• կըզրուէնքներով օգուտ քաղելու
• համար ։

Կայրերու համար արդեօք նու-
կուին յայտնելու պէտք մնաց թէ՛
եղիպտոս առ անձնաշնորհալ պարզ
մէջ ։ դաւառ ։ մէջ և ոչ Ռուսի-
մի ։ և Սէրվիլի նման իշխանութիւն
մի ։

Եղիպտոսի փաշարքային իրա-
ւունքն ու պարտականութիւնները
այսպէս որոշելով ։ կը մնայ մեզ
նոյն հրօվարտակին վերջնական
պարբերութիւնը ցոյց առալ ։ որ
Սուլթանին այս դաւառին փաշա-
ներուն վրայ ունեցած իրաւունք-
ները կը սահմանէ և որ այսպէս
յորինում է ։

Նկատելով որ վերջոյ դեռ ուրոշ-
եալ պաշտպան իրաւունքներն ժա-
ռանգականութեան առանձնա-
շնորհութեան հետ կցեալ են ։ և
• թէ՛ ամենայն մէկ չի գործադրե-
• լուի ։ այս առանձնաշնորհութիւնն
• ալ անմիջապէս եղծեալ և ոչն-
• չացեալ է ։

Եթէ եղիպտոսի կառավարիչները
Սուլթանին հպատակներ չը համա-
րուեն ։ նորին վեհապետութիւնը
կրնաւ այսպիսի իրաւունք մը իրեն
վերադարձնել ։ զոր Ռուսիան ոչ
• Սէրվիլի իշխանաց վրայ ոչ ի գործ
• կը դնէ և ոչ կը դնէր ։

Ուրեմն մեր այս յայտարարու-
թիւններէն կը հետեւի թէ եղիպ-
տոս կայսրութեան առանձնաշնորհ-
եալ մէկ դաւառն է ։ թէ՛ փոխ-
արքան պարզ ընդհանուր հրաժա-
նատար մեր մը ։ միւլիքներուն նման
վեհապետ աստիճան ունի ։ և որ հե-
տեւաբար Սուլթանին հպատակ է ։
Ասիկայ ալ աւելին կայ ։ Սուլթա-
նը որ և է պարագայի մէջ կրնայ
եղիպտոսի փաշան և իւր ընտանի-
քին իրենց ունեցած դիրքէն ձը-
գել ։

Բայց եղիպտոսի և իւր կառավա-
րիչներուն վրայ Սուլթանին դնե-
ցած իրաւանցը մասին գտնէ փոք-
րիկ տարակից մը չի թողնու և
• խաբարին որպաշտպաններուն գուռնե-
• րը ամուր կերպով դոցերու համար
կարծեմք յաւելուլ պէտք կ'ըլլայ ։
• թէ՛ յիշեալ հրօվարտակը իւր բո-
• լոր պարտականութեան մէջ Կապիթոլ
• Անգլիոյ ։ Բրուսիոյ և Ռուսիոյ լի-
• ադոր փոխանորդաց կողմանէ 1841
• Մայիս 22 էն հրատարակեալ ճանչ-
• ցուած է ։

Այս յայտարարութեանէն դատ ։
աւելորդ չըլլար 1841 մայիս 10 ին
• յիշեալ չորս տէրութեանց Լօմա-
• րա գանուող ներկայացուցիչներուն
կողմանէ Շէքիւրէ Բէնիտիի զրկուած
գրայն մէկ պարբերութիւնը հոսը-
չանակել ։ պարբերութիւն մը ։ որ
• այնպէս կառավարութեանց ժառանգա-
• կանութեան խնդրոյն վրայ ունեց
• ած պաշտօնական կարծիքը կ'ամփո-
• փէ ։

Սուլթանը իւր Բարձրութեան
• փափաքը երականադրելով ։ Ա-
• րեւելի Եղիպտոսը ծագած օրէն

• Եղիպտոսի փաշայութեան վար-
• շալ իւր ժառանգական իրաւամբ
• Մէհմէտ Ալիի ընտանեացը վրայ
• պահելու որոշումը յայտնած և
• պաշտօնապէս ծանուցած էր ։ մին-
• չև այն առնել ։ որ Մէհմէտ Ալի և
• իւր սերունդը սոյն շնորհը վայել-
• լելու արժանաւորութիւն ունենան
• և այդ առանձնաշնորհութեան յա-
• րակից պայմանները հաւատարմա-
• րար կատարեն ։

Այն սկզբունքը Սուլթանին վե-
• ճՍՈՒԻ ԿԱՌԱՎԱՐՁԻ ՊԱՇՏՈՆԸ
• Մէհմէտ Ալիի ընտանեակին մէկ ան-
• դամէն ուրիշ մէկ անգամին ինչ
• պէս փոխադրուելու եղանակը
• սահմանել ։

Սրդ այս փոխադրութեան Սուլ-
թանին նոր պաշտօնէն մը իշխա-
նութիւն շնորհելու եղանակաւ
• ըլլալը հաստատուած է ։

Այս պարտականութեան համաձայ-
ն է ։ որ Նորին բարձրութիւնը Մէհ-
մէտ Ալի ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԿԱՌԱՎԱՐ-
• ՁԻ պաշտօնին մէջ հաստատելով
• փետրուար 13 ի հրօվարտակին իրեն
• պրկել բարեհաճած է ։

Այս պատմութեան վերջը մեզ
այնպէս կը թուի թէ՛ այլ ևս եղիպ-
տոսի խնդրոյն մէջ ծագող կառավա-
րութեանց միջամտութեան մը վը-
րայօք չի պիտի խօսուի ։ քանզի այս
կառավարութիւնները իրենց ըրած
մասնաւոր յայտարարութեանց հա-
մեմատ ։ իրենց ճանչցած և նուի-
րադործած հրօվարտակին պայմա-
նացը համեմատ յիշեալ խնդիրն ո-
րոշելու իրաւունքը Սուլթանին թո-
ղած են ։

Լա Թիւրքի

Բ Ժ Շ Կ Ա Ս Ն

ԵՐԻՐԱԿԱՆ ԱՍՏ (ՎԵՔԵՄ)
(ՏԵՒՈՐԱՔԻՆ ԲԵՒՆ 169 ։)

Բայց թէ արտաշնորհութեան ժա-
մանակ թոքին մէջ պարտականու-
թիւնը ասոր չենք կրնար դուրս հա-
նել ։ ստոր վրայ տարակից չկայ ։
քանզի սրբալի ալ որ ճիշդ ընենք
ներս մտած օդը արտաշնորհութեան
չորութեան մէջ օժանդակող բո-
լոր միանունքներու զօրութիւնովը
տակաւին մաս մը օդ պահուած կը
մնայ թոքերուն մէջ ։ Ասոր համար
է որ մեռեալներու թոքերը (որոնք
թոքի հիւանդութեանը մեռած
չեն) ջուրի մէջ ձգելու ըլլան ։ և
բեւոր կը մնան ։ քանի որ արդան-
գաւանակ երակային թոքերը դեռ
օդ ընդունած չըլլալուն համար
ջուրին տակը կ'ընդլինի ։

Թէ արտաշնորհութիւն ընելու ա-
տոն քանի՞ աստիճան զօրութիւն
կրնայ գործածուիլ մէկ անգամ չըն-
չելով ։ որով կարող ըլլանք թոքե-
րուն սեպհական պարտականութիւ-
նը գիտեալ ։ Աս ալ ուրիշ և կարեւ-
որ խնդիր մըն է ։ որ ամէնին պէս
նոյնանման պարագաներէ կ'ախեալ
է ։

Շնչաշնչով կամ թոքաշնչով այն-
պիսի գործիք մըն է ։ որն որ թէ
լիցիտ ու երկայն շնչառութեամբ
թոքերը ազդէ մը ընդունելու ետ-
քը մէկ անգամ ու երկայն տուտ-
նութիւն իւր ընելով ։ փնտը ըլ-
լանք ։ ոչ միայն թոքերուն առող-
ջութիւնը կը ցուցնէ մեզի ։ այլ ա-
նոնց հիւանդութիւնը և մինչև ո՞ր
աստիճանի հիւանդացած ըլլանք
ալ կը սորուեցնէ ։ Շնչաշնչով ա-
տոններուն վրայ չափելով եթէ
ցուր բարձրութիւն ։ միշտ հա-
տուութիւն և լոյն ու արձակ կուրծ-
քեր և առողջ թոքեր ունեցող մարդ-
մը կը ցուցնէ չափ երկայն ու զօրա-
ւոր շնչառութիւն մը ընելով իւր

թոքերը կ'որդիկ եղածին չափ օ-
դով ընցունէ ։ նոյնը մէկ երկայն ու
զօրաւոր արտաշնորհութեան փշիւլ
կրնայ շնչառութիւն ընդունելով մինչև
280 կամ 300 աստիճանի բարձրա-
ցնել ։ իսկ թէ որ կազմութիւնը ա-
ռողջ ։ բայց հաստակը կարճ ու կուրծ-
քը նեղ ըլլայ ։ նոյն ընդունակը կըր-
նայ 200—230 աստիճանի հանել ։
Յուցնելով թէ՛ հաստակը ո՞րչափ
բարձր ու կուրծքը ո՞րչափ լայն ըլ-
լայ ։ թոքերուն օդ պարտականելու
ընդունակութիւնը (փրկմանիք քէ-
փէօթի) այնքան աւելի կ'ըլլայ ։
և հաստակը ո՞րչափ կարճ ու կուրծ-
քը ո՞րչափ նեղ որ ըլլայ ։ նոյն ըն-
դունակութիւնը այնքան քիչ կ'ըլ-
լայ ։ Ասիկէ սա հետեւութիւնը կ'ըլ-
լէ թէ՛ թոքերը ո՞րչափ արձակ շնչ-
առութիւն ունենան ։ այնքան ա-
ռողջ եղած կ'ըլլան ։ իսկ շնչառու-
թիւնը ո՞րչափ կարճ ու սեղմեալ
ըլլայ ։ թոքերը այնքան վատուած
կ'ըլլան ։

Ընթերցողք թող յիշեն որ մեր
գրութեան սկիզբները ըսինք թէ՛
Ժիւրական տխուր ուրիշ բան մը չէ՛
այլ տեսակ մը արտաքին մէջ գոյա-
ցած ու բողբոջած անգործ արե-
նաւոր գոյացութիւններու հաւա-
քում ։ որոնք թոքերուն ամենա-
նորոգացանքներու իրաւունքուն (քա-
փիլէթի) մէջ գումարուելով մինչև
թոքի պարկի թանձրութեան չափ
կը պնդացունեն թոքերը ։ և ամեն-
կով կը պնդացունեն անոնց տուած
գաւառութիւնը ։ որով ալ չեն կըր-
նար շնչառութեան ժամանակ բու-
քի պէս ելնել ու իջնել ։ ի՞նչ բո-
ւէ ասիկայ ։ եթէ ոչ աս թէ բա-
ւական օդ չեն կրնար պարտականել
անոնք իրենց մէջ ։ քանզի չափ օդ
պարտականելը թոքերուն ուռնա-
նով կ'ըլլայ ։ և թոքերուն ուռն-
նալն ալ անոնց տուած գաւառ ըլ-
լալէն կը պատճառի ։ Հետեւապէս
թոքերը ի՞նչ աստիճանի պնդու-
թեան հասած որ ըլլան Ժիւրական
ախտի մէջ ։ շնչառութիւնն ալ այն
աստիճան արձակ կամ սեղմեալ
։ ծանր կամ արագ ։ խորին կամ
ծանձաղ կ'ըլլայ ։

Հոս կրնաւ հարցուիլ թէ՛ ինչու
համար Ժիւրական տխուր նորոգու-
նող մէկը անմիջապէս դարմա-
նուելու ետեւ չըլլար ։ կը պատա-
սանենք թէ՛ որովհետեւ նոյն տխ-
ուրը բաւուած ըլլալը չէր արդ ։ Եւ
ասիկայ զորմանք չէ ։ քանզի եթէ
սոյն տխուր մէկէն ի մէկ պնդաց-
նէր թոքերուն մեծագոյն մասը ։
ան ամեն շնչառութեան մէջ ըզ-
գալի փոփոխութիւն մը կամ դժ-
ուարութիւն մը տեսնելով հիւան-
դը ։ չորս դին կ'իյնար ճարմը փըն-
տուելու համար իսկ քանի որ թո-
քերը վեց միլիմետր աւելի օդային
ճակտիքներ պարտականող գործա-
րանքներ են ։ որոնց մէջ անընդատ
օդ կը մտնէ շնչառութեան տեսն ։
ուրեմն ինտոնը կրնայ կանուխ ըզ-
գալ հիւանդը իր փութը երբ դեռ
իր թոքերուն միայն տխուր ինչամասը
տխուրեալ է ։ Մինչև որ հիւան-
դութիւնը զգալու և շնչառութիւ-
նը բաւական զգալի կերպով կար-
ճնալու ։ և արագաշուռ աստիճա-
նին համեմատ ըլլայ ։ ան ամենն ալ
դարմանուելու ժամանակը անցած
կ'ըլլայ ։

Թէ որ Ժիւրական տխուր բաւա-
կան յառաջացած մէկը շնչառութիւն
իւրին ։ իւր շնչառութիւնը կար-
ողութիւնը 200 աստիճանէ վար պի-
տի գտնէ ։ քանի որ տակէ աւելի
յառաջ գացած տխուրեալի մը ար-
տաշնորհութեան զօրութիւնը 130 կամ
քիչ մը աւելի պիտի ըլլայ ։ իսկ
վերջին աստիճանի տխուրութեան
հասած շնչառութիւն մը 70—100
աստիճան պիտի ըլլայ ։ և ոչ աւելի
։ Աս գիտողութիւններէն կը տու-

վինք թէ՛ արձակ և առողջապահ
շնչառութիւն ընելու համար բնու-
թիւնը սահման մը դրած է երկու
սեռերուն մէջն ալ ։ և ուստի չըն-
չառութեան գործարանները իրենց
սահմանին մէջ ազատ գործելու
և հանգիստ չարժեքու են ։ Հետեւա-
պէս ամեն ի՞նչ և ի՞նչ միջոց կամ
պատճառ թէ՛ բարոյական ըլլան ա-
նոնք ։ թէ՛ փիլիզական և թէ՛ ար-
հեստական ։ որոնք շնչառութեան
այս բնական սահմանը կը խանգա-
րեն և կ'երազեն զանիկայ ։ ար-
դեւեքը հիւանդութիւն ։ ապա-
ռողջութիւն և ցաւ կ'ըլլայ ։

Գարձեալ՝ արեան շրջանն ալ
կից յարաբերութիւն ունի շնչա-
ռութեան հետ ։ հետեւապէս հար-
կաւոր կապակցութիւն մը թոքե-
րուն արձակ կամ սեղմեալ չարժ-
մանը հետ ։

Թէ և մեր նպատակին չլինար հոս
անդամաղնակաւ կամ բնապատ-
մական նիւթներու վրայ բացատրու-
թիւն ընել ։ սակայն որովհետեւ ար-
եան շրջանը զիստ որ դործողու-
թիւնն ալն է որ կը կատարուի մեր
մէջը ։ որպէս և թոքերուն միջոցով
և մանաւանդ թէ՛ խիստ մերձաւոր
ութիւն մ'ալ ունի ասիկայ մեր
խորհրդածութեան նիւթ եղած
ախտին ։ ուստի թող ընթերցողք
նշենք մեզի հոս համառօտակաւ ար-
կութիւն մը ընել արեան շրջանը
ի՞նչ ընթացքով կատարուելու վը-
րայ ։ Յարգանքաբեկ երախտից
և ծանծ երախտից մէջ արեան շը-
ջանը կը երախտի զատ մասերով
քանզի առկային մէջ արիւնը իր շը-
ջանը կը կատարէ առանց թոքե-
րուն հետ վերաբերութիւն ունե-
նալու ։ քանի որ շնչառութիւնն չու-
նի ։ իսկ վերջիններուն մէջ արիւնը
իր շրջանը կը կատարէ թոքերուն
հետ վերաբերութիւն ունենալով ։
որովհետեւ շնչառութեան կ'ապ-
րկիք ։ Հետեւապէս ծանծերուն
մէջ կատարուած արեան շրջանին
վրայ պիտի ըլլայ խօսելիքս ։

Թէ մարդու սիրտը ի՞նչ ձև ու-
նի ։ ասոր համար խօսելու հարկ
չկայ ։ քանզի անոր ձևը տարբերու-
թիւն չունի ոչխորի մը սրտէն ։ և
չախտահառ անձանց սրտին մեծու-
թիւնն ալ գրեթէ կը հաւասարի
կամ քիչ մը կանցնի ոչխորին սր-
տին մեծութեանը ։ Սրտին մա-
սուռներն ալ նոյնն են ոչխորի մը
որտին մասուռներուն և կազմու-
թեանը հետ թէ՛ արտաքին և թէ՛
ներքին երեւոյթով ։ միայն թէ հոս
մասնաւորապէս յիշեցը անոր գըլ-
խաղը և ներքին կազմութիւնը ։

Սիրտը չորս խոռոչ ունեցող գոր-
ծարան մըն է ։ որոնք կը կոչուին
• աջիւղեան ԲԵՒՆ (1) (բայթ օրիքը) ։
• աջիւղեան ԽՈՐԷ (բայթ վէնթրիքը) ։
• ձախիւղեան ԲԵՒՆ (2) (վէնթրիք) ։
• ձախիւղեան ԽՈՐԷ (վէնթրիք) ։
• Աջիւղեան խոռոչ (վէնթրիք) ։
հաստ մաշկով մը բաժնուած են
ձախիւղեան բլթակէն և խորշէն-
գրպէս զի այս սեպհական խորշե-
րուն մէջ շնչառութեան արիւնը չը
կարենան մէկզմէկու խոռոչուի ։
• Նմանապէս ալ բլթակին և ալ խո-
շին մէջ տեղը կ'փոխարինել (վէնթրի-
կան դոցուելու համար ։ և աս նոյն
կաւարիչները կան ձախ բլթակին
ու ձախ խորշին մէջ տեղն ալ ։ Աս
կաւարիչները երբ փոխուած չըլ-
լան ։ այնպիսի ճշգրտութեամբ կը գո-
ցուին մէկզմէկու վրայ և այնպիսի
զօրութիւնով ։ որ հնար չէ խորշե-
րուն մէջ ժողուած արեան մէկ կա-
թիւն անգամ բլթակներուն մէջ ետ
մղուիլ խորշերը կ'ընտան միջոցի
• Սրտին ձախիւղեան խորշը կաղ-

(1) Անդամաղնակաւ բաւոր չ'ունե-
նալու համար շնչառութեան ընթացք
• թող ներքին ըլլայ մեզի վերջին
• ծաւալները գործածուին ։

